

Перспективи розвитку дистанційної та онлайн освіти в сучасних умовах

Віталій Успенко,

кандидат технічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та кредиту,

Лілія Попова,

доктор юридичних наук,
професор,

Олена Шептуха,

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні (2002 р.) зазначено, що освіта — це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Крім того, зазначено, що освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [1; 2]. Особливо актуальним є наведене твердження на сучасному етапі розвитку суспільства, його масової діджиталізації та кардинальних змін в усіх сферах розвитку кожної країни світу [2].

Майже всі країни зацікавлені у підготовці висококваліфікованих спеціалістів певної сфери знань, оскільки від якості освіти залежить стабільність внутрішнього та зовнішнього середовища кожної країни [3; 4]. В умовах ринкової економіки все частіше постає питання про необхідність забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти [4]. Нині, коли ми є свідками дійсно серйозного виклику світового масштабу — пандемії коронавірусу, з якою зіткнулися провідні економіки світу

і кращі системи охорони здоров'я [5], особливо гостро постало питання щодо розвитку онлайн-освіти в Україні, зокрема у розробленні довгочасної програми вдосконалення середньої та вищої онлайн-освіти та забезпечення її нового якісного рівня.

Доцільно зазначити, що на сьогодні у зв'язку з поширенням COVID-19 оголошено карантин та навчання вже переведено в онлайн-формат. Уряд розробив інструменти дистанційної роботи, щоб не зривати навчальний процес та зробити його максимально доступним [6].

Середня освіта повинна забезпечити учнів систематичними знаннями основ наук, які б відповідали потребам закладів вищої освіти, а не розвиватися відособленим шляхом, коли після навчання у загальноосвітній школі знань учнів недостатньо задля складання ЗНО та вступу до закладів вищої освіти (ЗВО). Тобто існує необхідність у забезпеченні синергії середньої та вищої освіти країни [2; 7], зокрема, дистанційної та онлайн-освіти.

Окрім того, існує необхідність у розробці Стратегії взаємодії закладів вищої освіти та бізнес-середовища (що

передбачає онлайн-взаємодію) задля досягнення відповідності кваліфікації випускників закладів вищої освіти потребам роботодавців. Адже з роками змінюється бізнес-середовище та з'являються нові професії, що диктують нові вимоги до вмінь та навичок працівників, їхньої освіти та професійного досвіду. На сьогодні абітурієнти обирають освіту за певними параметрами, які не мають нічого спільного з майбутньою професією та її потребами на національного ринку, а кваліфікація сьогоднішніх випускників ЗВО не задовольняє потреби роботодавців через відсутність партнерських відносин між бізнесом та ЗВО, що в результаті сприяє утворенню дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці [2]. В умовах пандемії коронавірусу існує можливість здійснювати плідну взаємодію між ЗВО та бізнес-середовищем завдяки онлайн-комунікаціям.

На сучасному етапі розвитку використовується значна кількість підходів щодо визначення сутності дистанційної та онлайн-освіти. Теоретичні й практичні аспекти дистанційної та онлайн-освіти висвітлено у працях багатьох вчених, зокрема, В.Ю. Бикова [9], О.І. Огієнка [10], М.Л. Смульсона [11] та ін. Аналіз публікацій підтверджує, що серед вчених немає єдності навіть у застосуванні термінів, які позначають ці форми електронної освіти.

Цілі та завдання дослідження полягають у визначенні необхідності розвитку дистанційної та онлайн-освіти, відмінностей між ними, необхідних форм комунікації, переваг та недоліків таких форм освіти, а також перспектив розвитку дистанційної та онлайн-освіти в Україні.

До недавнього часу такі поняття, як дистанційна освіта та онлайн-освіта, практично не розрізнялися. Сьогодні ними нікого не здивуєш, тому що велика частина навчальних закладів в Україні та за кордоном по-різному використовують в освітньому процесі дистанційні та онлайн-технології. Найперше дистанційне

навчання відбулося ще 1840 р. у формі листування вчителя та учениці, коли вчитель надсилав завдання, потім отримував відповіді, перевіряв роботу і оцінював, та надавав зворотний зв'язок. На початку ХХ ст. були популярними радіоуроки, в кінці ХХ ст. — телевізійні уроки від відомих педагогів-новаторів. Під час пандемії COVID-19 навесні 2020 р. трансливалися уроки Всеукраїнської школи онлайн. Останнього часу Viber став одним із найпоширеніших засобів зв'язку, який можна використовувати для дистанційного навчання [12].

Керівник холдингу Netology Group Максим Спірідонов відзначив, що «...наступні п'ять років тенденції зростання попиту на онлайн-освіту лише будуть посилюватись, за 2–30 років нас чекає активне використання технологій доповненої реальності та інших новацій в сфері дистанційної освіти» [8].

Онлайн-освіта та дистанційна освіта — це життєздатні та ефективні стратегії викладання. Однак, існують й проблеми, які можуть виникати при використанні онлайн-освіти в Україні:

- 1) повільний розвиток швидкісного мобільного Інтернету;
- 2) несприйняття зарубіжної практики дистанційної освіти вітчизняними ЗВО;
- 3) відсутність інноваційного мислення у викладачів традиційних університетів;
- 4) дотаційність так званої «державної» освіти;
- 5) малий досвід потенційних викладачів у формуванні курсів/програм;
- 6) відсутність методологічного апарату та практики дистанційного викладання;
- 7) дефіцит інвестицій в онлайн-освіту;
- 8) тривале ігнорування державою можливостей онлайн-освіти для дистанційного та інклюзивного навчання [8].

Серед можливостей для розвитку онлайн-освіти в Україні можна вказати наступні:

- 1) інклюзивна освіта в школах та університетах може отримати новий поштовх завдяки онлайн-платформам;

2) інтеграція сільських районів та малих міст і молоді з таких населених пунктів у загальні процеси розвитку освіти та науки, технологій та комунікацій, що надає можливість привести в дію «соціальний ліфт» для талановитої молоді;

3) поява нових спеціальностей та освіти за ними в тих сферах, де бракує літератури та академічних знань;

4) викладання для діаспори та вчених-україністів за кордоном на базі вітчизняних ЗВО [8].

Як визначено у Положенні про дистанційне навчання [13], дистанційне навчання — це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційна форма навчання передбачає доступ до мережі Інтернет, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що викладачі володіють технологіями дистанційного навчання.

Переваги дистанційної освіти:

— по-перше, дистанційна освіта може продовжуватися без збоїв навіть у таких випадках, як надзвичайні події або пандемія COVID-19;

— по-друге, дистанційна освіта забезпечує більшу гнучкість для студентів працювати у власному темпі та переглядати завдання за потребою.

Це також спричинене тим, що студенти можуть отримати доступ до навчального матеріалу в той час, коли їм зручно, що важливо для студентів, які можуть мати нерегулярний графік роботи.

До основних форм онлайн-комунікації між студентами та викладачами можна віднести такі:

1) відеоконференція — це конференція в режимі реального часу онлайн, яка проводиться у визначений день і час. Викладач і студенти можуть бачити одне

одного, викладач має можливість супроводжувати лекцію наочним матеріалом;

2) форум — це найпоширеніша форма спілкування викладача й студентів у дистанційному навчанні. Модератор форуму реалізує обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією;

3) чат — це спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативної комунікації людей через Інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-, відеочат;

4) блог — це форма спілкування, де право на публікацію належить одній особі або групі людей. Автор (викладач, студент або їх група) розміщує на сайті свого мережевого щоденника (блогу) допис (твір, есе) і надає можливість іншим студентам прочитати й прокоментувати розміщений матеріал;

5) електронна пошта — це стандартний сервіс Інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (графічній, звуковій, відео) у відкритому або зашифрованому вигляді;

6) анкетування — для поточного контролю в ході дистанційного навчання зручно використовувати різноманітні анкети;

7) соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні додатки на кшталт Viber дозволяють створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації [14].

Найбільш поширеними веб-ресурсами для дистанційної освіти є:

1) платформа Moodle (<https://moodle.org/>) — безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; навчальне заняття як сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснювати тестування та опитування студентів з використанням питань закритого

(множинний вибір правильної відповіді та зіставлення) і відкритого типів; студенти можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли;

2) платформа Google Classroom (<https://classroom.google.com>) — це сервіс, що пов'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Викладач має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організувати ефективно спілкування зі студентами в режимі реального часу [15];

3) Zoom (zoom.us/download) — це сервіс для проведення відео-конференцій та онлайн-зустрічей. Zoom підходить для індивідуальних та групових занять. У платформу вбудована інтерактивна дошка, яку можна демонструвати учням. Крім того, є можливість легко й швидко перемикається з демонстрації екрана на інтерактивну дошку.

Відеоконференції можна проводити також за допомогою Microsoft Teams, Google Meet, Skype тощо;

4) ClassDojo (<https://www.classdojo.com/uk-ua/signup/>) — це простий інструмент для оцінювання роботи групи в режимі реального часу. Є можливість спілкування студентів на сторінці групи: після того, як викладач створив пост, студенти можуть його коментувати;

5) Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>) — це платформа для створення інтерактивних навчальних додатків, яка дозволяє вести аналітику навчального процесу і реалізовувати стратегії індивідуального підходу;

6) LearningApps.org (LearningApps.org) — це онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для студентів [14].

При впровадженні дистанційної освіти існують чотири основні проблеми:

— неможливо використовувати дистанційну освіту, якщо студенти вдома не мають доступу до пристроїв або Інтернету. Дистанційна освіта повністю покладається на те, що студенти навчаються дистанційно з комп'ютерів або планшетів;

— дистанційна освіта ускладнює введення дійсного внеску студента у роботу;

— дистанційна освіта може зробити фальсифікацію навіть простішою, ніж онлайн-освіта;

— дистанційна освіта може спричинити ще більше екранного часу для студентів [16].

Однак на відміну від онлайн-освіти, при дистанційній освіті у викладача немає стільки варіантів скорочення екранного часу, оскільки все спілкування зі студентами є цифровим.

Використання мережі Інтернет у викладанні необхідне як для викладачів, які прагнуть запропонувати своїм студентам різні способи навчання, так і для самих студентів. Дистанційна освіта найбільш корисна для тих студентів, які мають постійний доступ до технологій вдома та працюють відповідально й самостійно. При цьому дистанційна освіта має очевидну перевагу у випадку несподіваного обмеження занять у ЗВО. Зрештою, онлайн-освіта та дистанційна освіта відіграють значну роль в освіті нашої країни та у світі загалом.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002р. №347/2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

2. Попова Л.М. Перспективи та напрями розвитку системи вищої освіти в Україні // Матеріали Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти в Україні», ХНУБА, 17 жовтня 2019 р. С. 31–33.

3. Гаращук О., Куценко В. Інноваційний шлях розвитку вищої освіти — пе-

редумова підвищення її якості // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. 2014. №10 (162). С. 18–24.

4. *Попова Л.М., Кіреєва В.О.* Перспективи інноваційного розвитку науки і вищої економічної освіти // Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки»: зб. тез. Ч. 2, Дубляни, 20 травня 2020. С. 74–76.

5. *Попова Л.М.* Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів підприємництва в умовах пандемії коронавірусу COVID-19 // Вісник Луганськ. держ. ун-ту внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка. Вип. 1(89). Сєверодонецьк : ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2020. С.172–186.

6. *Освіта та батьківство.* Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/osvita-ta-batkivstvo>

7. *Попова Л.М.* Перспективи розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу Харківського регіону // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки : зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти, м. Рівне, 21-22 травня 2020 р. : у 2 ч. Ч. 2. Рівне : НУВГП, 2020. С. 264–267.

8. *Про стан онлайн-освіти в Україні.* Блог Д. Лозовицького. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://aphd.ua/pro-stan-onlain-osvity-v-ukrani/>

9. *Биков В.Я.* Моделі організації систем відкритої освіти. Київ : Атіка, 2009. 684 с.

10. *Огієнко О.І.* Дистанційна педагогічна освіта: зарубіжний та вітчизняний досвід : метод. рекомендації. Київ : Нац. академія пед. наук України, 2012. 75 с.

11. *Смутьсон М.Л.* та ін. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

12. *Практики та підходи до дистанційного навчання — рекомендації для вчителів.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/praktyku-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>

13. *Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466*[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

14. *Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації / І. Коберник, З. Звизняцьківська* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

15. *Топол В.* Як працювати в Google-клас: покрокова інструкція. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-google-klas-pokrokovaya-instruktsiya/>

16. *Stauffer Bri* What's the Difference Between Online Learning and Distance Learning? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.aeseducation.com/blog/online-learning-vs-distance-learning>.

11.09.2020